

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ДОБУ ТОТАЛІТАРИЗМУ (II половина XX ст.)

Наталія Божко

Кафедра українознавства
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
bozhkon@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4633-2484>

Леонід Цубов

Інститут підприємництва та перспективних технологій
Національний університет «Львівська політехніка»
tsubov@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2352-3990>

© Божко Наталія, Цубов Леонід, 2019

Розглянуто дії радянського тоталітарного режиму на західноукраїнських землях у другій половині XX ст. щодо збереження і використання пам'яток архітектури регіону. Звернено увагу на стан збереження пам'яток архітектури, переданих владою в користування закладам охорони здоров'я.

Ключові слова: культура, пам'ятки архітектури, історична пам'ять, медичні заклади.

PRESERVATION AND USAGE OF ARCHITECTURAL LEGACY ON SOUTHWESTERN TERRITORIES IN THE PERIOD OF TOTALITARIANISM (2-nd half of the 20th century)

Nataliya Bozhko

Department of Ukrainian Studies,
Lviv Danylo Haltsky National Medical University Lviv
bozhkon@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4633-2484>

Leonid Tsubov

Institute of Enterprise and Advanced Technologies
Polytechnic National University
tsubov@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2352-3990>

© Bozhko Nataliya, Tsubov Leonid, 2019

The problem of preserving a national memory is quite relevant to modern Ukraine. The century of domination of invaders in our land did not pass without a trace. The material and spiritual values created by the Ukrainian people were destroyed or accepted to the achievements of other peoples. The temporary rulers left their dominance mark on our lands in the magnificent monuments of architecture and art, glorifying emperors, kings, and magnates. Other governors sought to destroy everything from the past to form a new people's memory with a new culture and ideology.

In the framework of the totalitarian regime that came to the Ukrainian lands in the 20th century, a negative attitude towards the cultural achievements of the past was formed. Accordingly, people did not regret the destruction of monuments and other artistic values. The Soviet political system has created its own socialist culture without respect for the past epochs and without admiration for the talent and work of many Ukrainian generations and other peoples who formed one European cultural foundation.

Forming and propagating the culture of "socialist realism" on the Ukrainian lands, the Soviet authorities used various methods to destroy the historical memory of Ukrainians. One of the effective ways was to reorient architectural monuments (castles, palaces, monastery buildings). The purpose of this study is to analyze the actions of the Soviet authorities on preservation and exploitation of the architectural monuments of the region in the postwar period in the Western Ukrainian lands.

The authors aim to pay special attention to the state of conservation of architectural monuments, which were transferred by a totalitarian regime in the use of health care institutions. As an example were taken the Renaissance Palace of the 17th century in Pidgirtsi village, a memorial of the fortified architecture of the 18th century – a monastery complex in Pidkamin' village and neo-Gothic palace of Count Skarbek of the 19th century in the Zaklad village of Lviv region.

Key words: culture, architectural monuments, historical memory, medical institutions.

Постановка проблеми. Радянська влада, що прийшла на українські землі у ХХ столітті, формувала негативне ставлення до культурних надбань минулого. Тоталітарний режим насаджував свою соціалістичну культуру, де не було місця для пошанування минулих епох, захоплення талантом і працею українського та інших народів, що жили і творили на нашій землі. З цією метою використовувалися різноманітні методи нищення історичної пам'яті українців. Одним з дієвих способів було перепрофілювання архітектурних пам'яток (замків, палаців, монастирських приміщень, храмів, приватних будинків відомих людей) і використання їх для власних ідеологічних цілей. Особливо ця діяльність активізувалася у другій половині ХХ століття.

Проблема збереження і використання пам'яток культури і мистецтва України має досить обширну історіографію. Цій проблемі присвячено енциклопедичне видання «Історія міст і сіл України» [Історія міст і сіл Української РСР, 1968]; триває праця над фундаментальним 28-томовим виданням «Звід пам'яток історії та культури України» [Горбик, Денисенко, 2012]; Звід пам'яток історії та культури України, 2012); Звід пам'яток історії та культури України м.Львів). Вагомий внесок у розробку проблеми пам'ятокознавства, дослідження та збереження української архітектурної спадщини зроблено у роботах В. Баб'яка, В. Горбика, Г. Денисенко, В. Заболотного, О. Лесика, В. Парація, О. Роготченка та ін.

Мета статті – проаналізувати дії радянської влади на західноукраїнських землях у повоєнні часи щодо збереження і використання пам'яток архітектури регіону. Особливу увагу автори прагнуть звернути на стан збереження пам'яток архітектури, переданих тоталітарним режимом у користування закладам охорони здоров'я.

Результати дослідження. Повоєнна розруха, що панувала на українських землях, змусила радянську владу вже не так необачно нищити пам'ятки архітектури, як це було у страшні 30-ті роки ХХ ст., а використати те, що збереглося, для налаштування життя громадян. Це було досить складно, оскільки з обстежених двох тисяч пам'яток архітектури в 14

областях України в повоєнні роки лише одиниці не зазнали серйозних пошкоджень [Бадяк. Запровадження радянської пам'яток охоронної системи у Львові, 2011: 13]. Але й вони потребували невідкладного ремонту, щоб не зазнати долі тих 347 архітектурних об'єктів, що були втрачені повністю [Горбик, Денисенко, 2012: 22].

Наприкінці 1945 року радянський уряд України приймає постанову «Про заходи до впорядкування стану пам'яток культури, старовини і природи на території УРСР», якою затверджено розроблене «Положення про пам'ятки культури і старовини». Документ зазначав, що охорона історичної спадщини є важливою державною справою. У цьому ж документі було визначено поділ пам'яток залежно від наукової, історичної і художньої цінності на загальносоюзні, республіканські і місцевого значення [Бадяк. Зазнач. праця, 2011:14]. Відповідно прийнятих рішень історико-культурні пам'ятки та монументи було підпорядковано Комітетові у справах культурно-освітніх установ, а пам'ятки архітектури й садово-паркові комплекси – Управлінню у справах архітектури.

Протягом 1946–1948 років було прийнято спеціальні постанови Ради Міністрів СРСР та Ради Міністрів УРСР, які визначали конкретні засади організації вивчення та реставрації пам'яток архітектури в державних масштабах [Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР, 1948]. Ці завдання повинні були виконувати новостворена Академія архітектури УРСР (очолювана В. Заболотним), а також Управління у справах архітектури при Раднаркомі УРСР. До функціональних обов'язків цих установ належали облік, охорона та реставрація архітектурних пам'яток [Історія культури України, 2011: 733]. При ознайомленні з цими документами звертаєш увагу на стиль викладу. Текст тогочасних постанов, прийнятих радянською владою, надміру задекларований і викладений у пафосному стилі. Розумієш, що перед нами ідеологічні проєкти, які неможливо виконати передшусім через відсутність належного фінансування. Тому у подальших рішеннях влади, ми знаходимо підтвердження нашого сумніву.

Наприкінці 40-х років Рада Міністрів СРСР ухвалила постанову «Про заходи до поліпшення охо-

рони пам'ятників культури» (від 14 жовтня 1948 р.) [О мерах улучшення охорони памятників культури. 1948]. Це був перший союзний документ, який діяв протягом досліджуваного періоду і регламентував діяльність з охорони і використання пам'яток історичної спадщини. У ньому вже було вказано на першочерговість охорони і реставрації пам'яток архітектури, що знаходились у столиці чи обласних центрах, інші пропонувалося здавати в оренду різноманітним відомствам та установам. Слід відзначити, що в повоєнні роки було затверджено офіційний список пам'яток архітектури України, що підлягали державній охороні, який нараховував лише 2070 об'єкти [Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток ...», 2015: 29].

Водночас радянська влада прагнула увіковічнити пам'ятки військової історії, особливо пов'язані з Другою світовою війною та визволенням радянськими військами західноукраїнських земель. Для виконання цього пропагандистського завдання коштів не шкодували – будували меморіали, обеліски, впорядковували місця військової слави тощо. Це був один із методів формування радянської версії української національної пам'яті і водночас можливість обмежити публічний доступ до інших пам'яток минулого [Горбик, 2012: 20–24]. Як наслідок, кожного року з офіційного охоронного списку зникали чергові пам'ятки архітектури, які з погляду радянської влади не заслуговували на збереження. Особливо складною була ситуація у 60-х роках ХХ ст., коли, виконуючи вказівки московського керівництва, яке вважало «марнотратством» охорону пам'яток культури, тогочасна українська влада вивела з-під опіки держави 740 об'єктів (переважно церкви XVI–XVIII ст.) [Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток ...», 2015: 30]. Зокрема, майже половина пам'яток архітектури перестала охоронятися державою. У віцілих будівлях відкривали клуби, лікарні, інтернати, школи, музеї тощо. Значну кількість будівель, які ще донедавна були під охороною, зачиняли, перетворювали у господарські споруди або віддавали в оренду.

Зокрема, в оренду до Міністерства охорони здоров'я УРСР потрапляють пам'ятки архітектури – палаци, храми, монастирські комплекси тощо. Радянська влада переклала відповідальність за стан їх збереження на міністерство, яке априорі (і в радянські часи, і нині) не мало достатньо коштів для утримання приміщень у належному стані, оскільки перед медициною стояли першочергові завдання – надання медичних послуг населенню. Саме ж спролетаризоване населення, яке вперше одержало право на отримання безкоштовної медичної допомоги, не дуже звертало увагу на належний санітарний стан приміщень та комфорт у лікарняних палатах.

Необхідно відзначити, що методи, використані владою на той час, були досить успішними. Оскільки, з

одного боку, засвідчували «велику турботу» про охорону здоров'я громадян, а з іншого – недостатній рівень фінансування медичних закладів доводив ці будівлі до катастрофічного стану. Вони не ремонтувалися, досить швидко руйнувалися і ставали непотрібними, а отже – забутими. За мовчазної згоди населення знищувалася пам'ять про первісне призначення цих приміщень, про історичні події, пов'язані з ними, про людей, які колись жили в них і творили іншу історію, ніж та, що була за вікнами зруйнованих і забутих палаців, монастирських комплексів і тощо.

Серед доказів, які підтверджують таку політику радянської влади щодо збереження історичної пам'яті українського народу, є ставлення до перлини ренесансної архітектури Галичини – Підгорецького замку.

Підгорецький замок, збудований у 1635–1640 рр. в стилі пізнього ренесансу, є однією з небагатьох автентичних пам'яток цього періоду, збережених у Східній Європі. До сьогодні вчені ведуть дискусії щодо автора проекту замку. Один із можливих проєктантів – французький військовий інженер Гійом Левасар де Боплан, автор відомого «Опису України», інший – італійський архітектор Андре дель Аква, який приблизно у той самий час збудував фортецю у Бродах [Історія міст і сіл Української РСР, 1968: 137]. Обидва митці залишили свій слід в кам'яній історії ренесансної Європи, зокрема і в Україні.

Протягом століть володарями замку були коронний гетьман Станіслав Конецпольський та його родина, згодом із XVIII ст. замок перейшов у власність до магнатів Жевуських. [Історія міст і сіл Української РСР, 1968: 135]. З другої половини XIX ст. палац придбала родина князів Сангушків, які володіли ним аж до Другої світової війни. Історія цієї пам'ятки архітектури сповнена драматизму і тісно пов'язана з боротьбою українського народу за своє визволення і у часи Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького, і в буремні роки національних змагань початку ХХ ст. Але головне цей палац є свідченням таланту, творчої праці мешканців краю, що створили цю пам'ятку на нашій землі.

Після Другої світової війни палац у Підгірцях не зацікавив радянську владу як пам'ятка архітектури європейського рівня. Традиції місцевого туризму, про які із захопленням писав автор одного з найцікавіших на початку ХХ ст. галицьких путівників Мечислав Орлович, виокремлюючи місцеві замкові комплекси як історичні пам'ятки [Orłowicz, 1914], були втрачені і знищені. У палаці розмістили військовий госпіталь. Згодом цей медичний заклад отримує свою спеціалізацію – туберкульозна лікарня. До 1951 року в замку функціонував кістково-туберкульозний санаторій, а в 1953–1955 роки – госпіталь інвалідів Другої світової війни і Радянської Армії. У тому ж 1955 році було прийняте остаточне рішення про те, що

Підгорецький замок стає першою обласною туберкульозною лікарнею на 250 ліжок. За дивним збігом обставин, у 1956 р. у замку спалахнула пожежа. Вогонь знищив два поверхи палацу. Внаслідок пожежі було повністю втрачено (згоріло або зникло) все, що нагадувало інтер'єр ренесансного замку: прикраси бенкетних салонів, скульптура, каміни, мозаїчна підлога, дрібна пластика тощо. До початку 60-х років радянська влада відвітувала про повну реставрацію будівлі, перетворивши ренесансний замок у медичну установу, де лікували хворих з відкритою формою страшної недуги.

З 1962 р. Підгорецький замок – туберкульозний санаторій на 350 ліжок. Санаторій мав два відділи. Один з відділів містився в самому замку, інший у приміщенні колишнього монастиря в с. Плісневську [Історія міст і сіл УРСР, 1968:145]. Після реставрації інтер'єр палацу змінився до невпізнання. Безслідно зникли безцінні інтер'єри Зеленої і Кармазинової кімнат, Китайського і Золотого салонів та ін. В одному із найкрасивіших Лицарських залів розмістили гінекологічне відділення, а в ренесансній каплиці – ординаторську. Враховуючи медичну специфіку санаторію, до замку тепер навідувалися лише ті, хто нездужав, і персонал, що працював там.

На функціонування санаторію держава асигнувала щорічно понад 585 тис.крб [Історія міст і сіл УРСР, 1968: 144]. Однак цього ледве вистачало на лікування та утримання хворих. Виділяти кошти на збереження та реставрацію самого архітектурного комплексу не було жодної змоги.

Подібну долю має й інший архітектурний комплекс – Домініканський монастир у селі Підкамінь Бродівського району на Львівщині. Підкам'янецький монастир є однією з величних пам'яток оборонної архітектури України.

Перша згадка про цей монастир з'явилася ще в середині XV ст. На початку XVII ст. в цьому мальовничому і багатому на історичні події місці збудовано чудовий бароковий храм Вознесіння. Постійна загроза нападу турецько-татарських військ змусила ченців зводити приміщення монастиря у бастионній системі. Так релігійна споруда набуває рис фортеці. Оборонні мури, бастиони та інші споруди були збудовані за проектом відомого військового інженера Христіана Дальке, доля якого тісно пов'язана з історією українських земель, особливо з Кам'янець-Подільською фортецею [Історія міст і сіл УРСР, 1968: 169].

Як духовна і військова твердиня, монастирський комплекс пережив багато лихоліть. Не раз за час свого існування був спалений, пограбований, зруйнований ворогами. Однак XX ст. було найдраматичнішим для цієї пам'ятки. У 1916 році східний фронт Першої світової війни проходив по лінії Пінськ – Броди – Тернопіль – Чернівці. І територія біля с. Підкамінь, як і

сам монастирський комплекс, стали місцем, де відбувалися активні воєнні дії двох армій. Унаслідок протистояння більшість монастирських приміщень постраждала від артилерійських обстрілів: згоріли покрівлі будівель, було знищене внутрішнє оздоблення храму. Воєнні дії спричинилися також до пожежі в монастирській бібліотеці, внаслідок чого було знищено архів і тисячі томів раритетних видань та унікальних рукописів [Підкамінь, ЕІУ, 2011].

Із завершенням Другої світової війни радянська влада, оцінивши фортифікаційні переваги монастирського комплексу в с. Підкамінь, організувала на його території районний відділ НКВС, а в корпусах колишнього духовного закладу – в'язницю. Згодом, у другій половині 50-х років, в'язницю було перенесено, а в її приміщеннях розмістили психоневрологічну лікарню закритого типу для жінок, яка існує і донині.

Більше пощастило душевнохворим Миколаївського району на Львівщині. Їх радянська влада розмістила на лікування в одному з найкрасивіших палаців Галичини – палаці Скарбека.

У середині XIX ст. у цьому мальовничому місці Миколаївщини (між Дроговижем та Демнею) граф Ст. Скарбек вирішив будувати власний палац, який мав би стати копією його палацу у Нуссдорфі під Віднем. Нещасливе особисте життя графа підштовхнуло його до думки – перепрофілювати ще незавершену споруду на благочинний інститут для дітей – сиріт і людей похилого віку. Так ще недобудований прекрасний комплекс змінив своє призначення. Хоч сама будівля, спроектована, як розкішний палац з великими залами, салонами, широкими сходами, вже не могла докорінно змінитися. Юридичні документи про перепрофілювання маєтку були оформлені 1 серпня 1843 року [ЛННБ ім. В. Стефаника, 1909 : 5].

Будівництво замку, тобто головної будівлі майбутнього притулку, було завершено в 1865 р. Це була чудова будівля в неоготичному стилі, яка підкреслювала красу мальовничих пагорбів Миколаївщини. Протягом 50–70-х років XIX ст. навкруги палацу були збудовані котеджі для служби; розбили сад і заклали став, побудували оранжерею, майстерні, лікарню, аптеку, пекарню та інші господарські приміщення. Відкриття «Інституту Скарбека» офіційно відбулося у березні 1875 р. [Субота, 2010].

«Інститут Скарбека» функціонував до 1939 р. У його діяльності були успішні злети і падіння, які залежали не лише від фінансового становища, а й від політичних реалій того часу. Зокрема, в роки Першої світової війни заклад перепрофілювали у лікарню, а згодом він був пограбований російською армією, яка відступала з Галичини. Із благодійного інституту для сиріт російська армія вивезла все цінне, з її погляду. Через декілька років, у часи національно-визвольних змагань, червоноармійські війська кінної армії Будьонного знищили те, що залишилося.

Наприкінці 50-х років XX ст. у неоготичному палаці, досить пошкодженому в час ведення воєнних дій, відкрили психоневрологічну лікарню закритого типу. Цей медичний заклад функціонує і до сьогодні. Правда, у його зовнішньому і внутрішньому вигляді досить складно впізнати один із найкрасивіших палаців Львівщини. До невпізнання змінився парк, ставок, зникли оранжереї з екзотичними рослинами тощо.

В одному з корпусів колишнього благочинного інституту у період з 1945 по 1953 рр. радянська влада влаштувала притулок для сиріт, який згодом було перепрофільовано у тюрму НКВС. У 80-х роках XX ст. в'язниця почала приймати неповнолітніх злочинців і отримала назву Миколаївської виправної колонії № 50.

Так унікальне місце, де поєдналися краса архітектурної пам'ятки з історією нашого краю стає закритим для широкого загалу. Державній медичній установі дуже складно утримувати палац у належному стані. А дорога до нього, яка проходить повз в'язничні приміщення, обнесена парканом з колючим дротом, не сприяє бажанню відвідувати заклад.

Прикладом, що підтверджує певне ставлення радянської влади до пам'яток архітектури та історії краю, є доля Олицького замкового комплексу (Волинська обл.). Ще у XVI ст. замок заклав Микола Радзивілл «Чорний». Згодом фортеця перейшла у власність литовського канцлера Альбрехта Радзивілла. Шляхтич не тільки розбудував замок, але й побудував в Олиці найбільший на Волині костел Святої Трійці, а згодом при храмі шпиталь. Сам замок перебудовували декілька разів. На початку XX ст. відомий архітектор Зигмунд Горголевський (автор львівського Театру опери та балету) перетворив фортецю в аристократичну резиденцію, надавши їй світських рис. Інтер'єр будівлі прикрасили розкішно декорованими банкетними залами, салонами тощо. У палаці зберігалася коштовна колекція творів мистецтва, яка складалася з англійських гравюр, картин, портретів, а також цінна бібліотека, що нараховувала понад шість тисяч книг. Навколо замку розбили фруктовий сад з екзотичними деревами та квітниками [Лесик О. В. Замки та монастирі України, 1993: 39].

Після Першої світової війни останній спадкоємець Олики – Януш Радзивілл модернізував інтер'єри палацу, провів електрику, опалення та водогін. Цей аристократ був досить відомою постаттю в політиці міжвоєнної Польщі. Тому замок в Олиці у вересні 1939 року декілька днів виконував функції столиці Речі Посполитої, коли тікаючи від нападу фашистської Німеччини уряд Польщі переїхав ближче до східного кордону [Бухало О., 2018].

У роки Другої світової війни замок був пограбований і досить зруйнований. У 50-ті роки XX ст. радянська влада передає Олицький замок в оренду Міністерству охорони здоров'я України, яке облаштує у визначній пам'ятці історії і архітектури – Волинську обласну психіатричну лікарню, яка перебуває там

донині. За другу половину XX ст. приміщення палацу, а нині лікарні, змінюється до невпізнання.

Доля пам'яток архітектури, орендованих Міністерством охорони здоров'я УРСР була досить складною. Для ідеологів тоталітаризму було важливо, щоб у свідомості українців чітко закарбувалися нові назви пам'яток архітектури, пов'язані з їхнім сучасним призначенням, а не з історією минулих часів. Тому, і по теперішній час, для більшості мешканців м. Львова, одна з найяскравіших пам'яток українського модерну початку XX ст. будівля страхового товариства «Дністер» (вул. Руська, 20) – це 1-ша міська комунальна поліклініка; перша споруда у стилі італійського неоренесансу у місті палац Голуховського (вул. Огієнка, 3) – діагностичний центр лікарні Львівської залізниці; палац Семенських-Левицьких (вул. Пекарська, 19) – школа інтернат, для дітей з особливими потребами; розкішна необарокова вілла Юзифи Франц (вул. Коновальця, 47) – дитяче відділення обласного туберкульозного диспансеру, згодом обласний медико-спортивний диспансер; будівлі францисканського монастиря (вул. Лисенка, 43) – сьоме відділення львівської інфекційної лікарні тощо.

Висновки. Методи використання та збереження історичної архітектурної спадщини в повоєнні роки на західноукраїнських землях радянською владою були досить суперечливими. По-перше, тоталітарна держава не ставила перед собою завдання оберігати історичні пам'ятки минулих епох. По-друге, у час розрухи повоєнного періоду держава не могла собі дозволити знищити ці будівлі, хоча вони були пам'ятками чужої і ворожої для тоталітаризму історії. Тому такі будівлі перепрофільовували на установи, які переважно виконували ідеологічні завдання радянської влади – освітні заклади, музеї, спортивні та медичні установи тощо. По-третє, передаючи ці приміщення в оренду, радянська держава не впровадила правового механізму впливу на орендарів щодо їхньої відповідальності за збереження і цільове використання орендованих приміщень. По суті, це був досить дієвий метод нищення історичної пам'яті українців. По-четверте, передача колишніх палаців, монастирських комплексів в оренду Міністерству охорони здоров'я УРСР мала і позитивне значення. Це дало змогу в повоєнні роки місцевому населенню отримати медичну допомогу. Хоч говорити про надання якісних медичних послуг у непристосованих для цього приміщеннях було досить складно.

Наприкінці XX ст. відійшли в минуле часи тоталітаризму. Україна стала незалежною суверенною державою, обравши шлях поступового, але незмінного повернення до європейської ойкумени. Сучасна Україна стала членом більшості європейських міжнародних організацій, у тому числі установ з охорони пам'яток культури і мистецтва. Це означає, що наша держава не тільки визнала, але має виконувати визнані міжнародною

спільнотою принципи та пріоритети соціокультурного і гуманітарного розвитку. Зокрема, у 2006 р. наша держава підтримала «Конвенцію про охорону архітектурної спадщини Європи», прийняту ще у 1985 р., тобто взяла на себе зобов'язання «утверджувати в громадянській думці розуміння необхідності збереження архітектурної спадщини як елемента культурної самобутності і джерела натхнення і творчості для сьогоденних і прийдешніх поколінь» [Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи, 1985]. Це дає надію, що пам'ятки архітектури, які всупереч політиці СРСР збереглися до нашого часу, в українській державі будуть збережені.

1. Бадяк, В. (2011). *Запровадження радянської пам'яткоохоронної системи у Львові (1939–1953 рр.). Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали п'ятої наукової краєзнавчої конференції 12 листопада 2010 р. Львів, С. 8–24*; 2. Бадяк, В. (2011) *Культурна спадщина поляків у Львові в пам'ятко охоронній діяльності радянських органів влади повоенних років. Праці Центру пам'яткознавства: Зб. наук. пр. Вип. 19. С. 40–56*; 3. Бухало, О. *Олицький замок: фортеця, резиденція, божевільня*. <http://www.bbc.com/ukrainian/blogs> 4. Горбик, В. О., Денисенко, Г. Г. (2012). «Звід пам'яток історії та культури України» у дослідженні і охороні культурної спадщини: досвід, проблеми, перспективи. *Інститут історії України НАН України, 192 с.*; 5. *Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання: у 28 т. (1999). Кн. 1: Київ. Ч. 1: А – Л, 608 с.*; 6. *Звід пам'яток історії та культури України м. Львів. Т. 1. <http://history.org.ua/LiberUA/ZvidLviv/ZvidLviv.pdf>*; 7. *Збірник постанов і розпоряджень уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки. (1948). № 23–24. С. 91. http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=1261882*; 8. *Історія культури України. У п'яти томах. (2011). Т. 5. кн. 1. К.: «Наукова думка» НАН України, 832 с.*; 9. *Історія міст і сіл Української РСР Львівська область у двадцяти шести томах. (1968). Київ, 976 с.*; 10. *Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи Гранада, 3 жовтня 1985 року. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>*; 11. *Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» (2015). К.: Інститут історії України, 2015, 486 с.*; 12. *Лесик, О. В. (1993). Замки та монастирі України. Львів, Світ, 176 с.*; 13. *Львівська національна наукова бібліотека ім. Василя Стефаника. Відділ рукописів. Фонд 9. Спр. 1576. Dokumenta i przepisy organizacyjne Fundacji Stanisława hr. Skarbka. Lwow. – drukarnia «Dziennika Polskiego». 1909. 114 с.*; 14. *Максимов, В. В. (1997). Ратифікація Україною конвенцій UNESCO про охорону культурних цінностей і проблеми національного пам'яткоохоронного законодавства. Ідеологія державотворення в Україні: Історія і сучасність: наук.- практ. конф., 22–23 листоп. 1996 р.: матеріали. К.: Генеза, С. 410–412*; 15. «О мерах улучшения охраны памятников культуры» Совет Министров СССР Постановление от 14 октября 1948 г. No. 3898. <http://art-con.ru/node/354>; 16. *Orłowicz, M. (1914). Przewodnik po Galicji. Lwów, 267 s.*; 17. *Підка мінь. Домініканський монастир. <http://rbrechko.livejournal.com/76069.htm>*; 18. *Підкамінь. Енциклопедія Історії України (ЕІУ). Інститут історії України. НАН України.*

<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu>; 19. *Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. (2000). Відомості Верховної Ради України. № 39. С. 333. 20. Субота І. Інститут Дроговизький графа Станіслава Скарбека. <http://www.mykolaiv.lviv.ua/news/politic-news>.*

References

1. *Badyak V. (2011), Introduction of the Soviet monument protection system in Lviv (1939-1953). Historic sights of Galicia. Materials of the Fifth Scientific Local History Conference November 12, 2010, Lviv, 8-24 pp. 2. Badyak V. (2011), Cultural legacy of the Poles in Lviv in the memorial activity of the Soviet authorities of the postwar years, Works of the Center of Memory Studies: Coll. sciences: Coll. of scientific works, 19 issue, 40–56 pp. 3. Buxhalo Oleksii. Olytsk Castle: fortress, residence, madhouse, from <http://www.bbc.com/ukrainian/blogs> 4. Horbyk V., Denysenko H. (2012), «Collection of historical and cultural monuments of Ukraine» in the study and protection of cultural heritage: experience, problems, perspectives, Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, 192 pp. 5. Collection of historical and cultural monuments of Ukraine (1999), Encyclopedias, t. 28 v, Ed. Smolii and others, Kyiv, 608 pp. 6. Collection of historical and cultural monuments of Ukraine, v.1, Lviv, from <http://history.org.ua/LiberUA/ZvidLviv/ZvidLviv.pdf>. 7. Collection of resolutions and orders of the Government of the Ukrainian Soviet Socialist Republic. 1948. No. 23–24. Art. 91, from http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_2; 8. The history of culture of Ukraine (2011), “Scientific Opinion” of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, In five volumes, vol.1, 832 pp. 9. The history of cities and villages of the USSR. Lviv region in twenty six volumes (1968). Institute of History of the Academy of Sciences of the USSR, Kyiv, 976 pp. 10. Convention on the Protection of the Architectural Heritage of Europe, Granada, October 3, 1985, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>. 11. Cultural heritage in the context of the «Collection of Historical and Cultural Monuments of Ukraine» (2015), Ed. Kot S., Denisenko H and others, Institute of History of Ukraine, 486 pp. 12. Lesyk O. (1993), Castles and Monasteries of Ukraine, Svit, Lviv, 176 pp. 13. Lviv National Vasyly Stefanyk Scientific Library of Ukraine. Department of Manuscripts, Fund 9, file 1576 (1909). Documents and organizational regulations of the Stanislaw Foundation, hr. Skarbek. «Dziennik Polski» printing house, Lviv, 114 pp. 14. Maksimov V. (1997), Ukraine's ratification of the UNESCO conventions on the protection of cultural values and the issue of national legislation on protection of monuments, Ideology of state-building in Ukraine: History and the present: sciences. Conf., November 22–23. 1996: materials, Genesis, Kyiv, 410–412 pp. 15. «On measures to improve the protection of cultural monuments» The Council of Ministers of the USSR Decree of October 14, 1948, № 3898, from <http://art-con.ru/node/354>. 16. Orłowicz M. (1914), Galicia Guide Book, Lviv, 267 pp. 17. Pidkamin'. Dominican Monastery, available at: <http://rbrechko.livejournal.com/76069.htm>. 18. Pidkamin'. Encyclopedia of History of Ukraine. Institute of History of Ukraine, from <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu>. 19. On Protection of Cultural Heritage: Law of Ukraine dated June 08, 2000 (2000). Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, No. 39, P. 333. 20. Subota I. Institute Drogovizskii graph Stanislav, from <http://www.mykolaiv.lviv.ua/news/politic-news>.*